

konzeruatiu pedagógiai folyóirat

19. szám

2008. augusztus

Mester és Tanítvány

Magyar iskolák a határon túl

Mester és Tanítvány

Konzervatív pedagógiai foliótrát

*A Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Bölcsészettudományi Kar, a Katolikus Pedagógiai
Szervezési és Továbbképzési Intézet
és a Mondat Kft. lapja*

19. szám, 2008. augusztus

MAGYAR ISKOLÁK A HATÁRON TÚL

Főszerkesztő:

HOFFMANN RÓZSA

Főszerkesztő-helyettes:

KORMOS JÓZSEF

Szerkesztő:

NAGY ÁGNES

Szerkesztőbizottság:

BAGDY EMŐKE, BAJZÁK ERZSÉBET M. ESZTER,

GOMBOCZ JÁNOS, GÖRBE LÁSZLÓ,

HARGITTAY EMIL, JELENITS ISTVÁN,

KELEMENNÉ FARKAS MÁRTA,

KORZENSZKY RICHÁRD OSB,

LOVAS ISTVÁN AKADÉMIKUS,

MARÓTH MIKLÓS AKADÉMIKUS,

MÓSER ZOLTÁN, PÁLHEGYI FERENC,

PÁLVÖLGYI FERENC, SCHULEK MÁTYÁS,

SAKÁCS MIHÁLYNÉ, TOMKA MIKLÓS,

TÖKÉCZKI LÁSZLÓ

Kiadja a PPKE BTK, a KPSZTI és a Mondat Kft.

Felelős kiadó: NAGY LÁSZLÓ dékán

Megjelenik negyedévente

Támogatóink:

Oktatási
és Kulturális
Minisztérium

OKM

Polgári
Magyarorszáért
Alapítvány

BARANKOVICS
Alapítvány

Szerkesztőség:

Mondat Kft.

1158 Budapest, Jánoshida u. 18.

Telefon: (06-1) 418-0062/42

E-mail: nagy.agnes@btk.ppke.hu

honlap: mesterstanitvany.btk.ppke.hu

ISSN 1785-4342

Megrendelhető a szerkesztőség címén.

Grafikai terv: Egedi Gergely

Tördelés és nyomdai munkák:

mondAt Kft. · www.mondat.hu

Számunk szerzői

- BACSKAI KATINKA – PhD-hallgató (Debreceni Egyetem Neveléstudományi Doktori Program)
- BICSÁK ZSANETT ÁGNES – PhD-hallgató (Debreceni Egyetem Neveléstudományi Doktori Program)
- BODÓ BARNA – egyetemi adjunktus (Kolozsvári Babeş-Bolyai TE, Politikatudományi Kar); program-igazgató (Kisebbségi-Szórványkutató Központ, Temesvár)
- CSIZMADIA GERTRÚD – középiskolai tanár (Apor Vilmos Katolikus Iskolaközpont, Győr)
- FERENCZI BORBÁLA – óraadó tanár (BGF PSZFK Közgazdaságtani és Társadalomtudományi Intézet, Budapest)
- GÁBOR BALINT JÓZSEF – tanár, premontrei szerzetes
- HAUSMANN ALICE – egyetemi hallgató (Partiumi Keresztény Egyetem, Nagyvárad)
- HOLLÓSI HAJNALKA ZSUZSANNA – PhD-hallgató (Debreceni Egyetem Neveléstudományi Doktori Program)
- HORVÁTH JÓZSEF – nyugdíjas tanár; szakértő (Hajdú-Bihar Megyei Pedagógiai Szakszolgálat, Debrecen)
- HORVÁTH KORNÉLIA – docens (PPKE BTK, Magyar Irodalomtudományi Intézet)
- KARDOS ESZTER – tanító
- KÓMÚVES ZSOLT – egyetemi tanársegéd (KE-GTK Vállalatgazdasági és Szervezési Tanszék, Kaposvár)
- NAGY ÁGNES – szerkesztő
- NAGY MARGIT – elnök (Vajdasági Magyar Pedagógusok Egyesülete, Újvidék)
- PELLE VERONIKA – egyetemi hallgató (PPKE BTK, Piliscsaba)
- RISKÓ MÁRIA – magyartanár (Csepei Középiskola, Kárpátalja)
- SZOLÁR ÉVA – egyetemi hallgató (Partiumi Keresztény Egyetem, Nagyvárad)
- VÁRNAGY ELEMÉR – nyugalmazott tanár (Pécsi Tudományegyetem BTK és FEEK)

Tartalom

<i>Bevezető</i>	5
HOMÍLIA	
Gábor Bálint József O. Praem.: „Megtanulni leírni Isten betűit” – Elnélkedés <i>egy evangéliumi határátkelőről</i>	7
MAGYAR ISKOLÁK A HATÁRON TÚL	
Bodó Barna: <i>A Bolyai egyetem mint politikai projekt</i>	10
Reményik Sándor: <i>Némely pesti poétának</i>	32
Bicsák Zsanett Ágnes: <i>A Szentegyházi Gyermekfilharmónia mint a magyar kultúra őrzője és közvetítője</i>	33
Hollósi Hajnalka Zsuzsanna: <i>A magyar nyelvű felsőoktatás helyzete Szalmármémetiben</i>	40
Móricz Zsigmond: <i>Kesergő</i>	49
Hausmann Alice, Szolár Éva: <i>A Partiumi Keresztény Egyetem</i>	51
Tamási Áron: <i>Virágszál gyökere</i>	65
Nagy Margit: <i>A délvidéki magyar oktatás pedagógusszemmel</i>	69
Babits Mihály: <i>Csonka Magyarország</i>	79
Bacsikai Katinka: <i>Középfokú egyházi oktatás Felvidéken</i>	81
Riskó Mária: <i>Magyar nyelvű oktatás Kárpátalján – különös tekintettel Ugocsára, ezen belül Csepére</i>	88
Sík Sándor: <i>Kiáltás a kapuból</i>	97
A KATOLIKUS PEDAGÓGIAI SZERVEZÉSI ÉS TOVÁBBKÉPZÉSI INTÉZET (KPSZTI) ROVATA	
<i>Katolikus intézmények testvérkapcsolatai a határon túli magyar iskolákkal</i>	98
MŰHELY	
Kőműves Zsolt: <i>Kreativitáskutatás egy erdélyi középiskolában</i>	115
Kós Károly: <i>Az országépítő</i>	123
Horváth József: <i>Pedagógusok értékpreferenciái</i>	125
ISKOLA	
Pelle Veronika: <i>Iskola a határon – Emlékképek a rimaszombati Tompa Mihály Református Gimnáziumról</i>	131
AKTUÁLIS	
Hoffmann Rózsa: <i>Az egyházi iskolák finanszírozásáról</i>	136
Dsida Jenő: <i>Psalmus Hungaricus (részlet)</i>	140
Horváth Kornélia: <i>Négy új regényről és a Kereszténydemokrata Néppárt irodalmi pályázatáról</i>	142

KÖNYVISMERTETÉS

Ferenczi Borbála: <i>Névjegy</i>	148
Várnagy Elemér: <i>Újabb szövetség</i> ...	151
Kányádi Sándor: <i>Nyergestető</i>	153

PEDAGÓGUSOK ÍRTÁK

Kardos Eszter: <i>A szeletelő-összerakó-szemléltető helyesírás</i>	155
--	-----

VISSZHANG

Csizmadia Gertrúd: <i>Köztünk élő kis „esőemberek”</i>	164
--	-----

UTÁNPÓTLÁS

Nagy Ágnes: <i>Látó ember az angyalok tisztásán – Gondolatok Wass Albert meséiről</i> ...	167
---	-----

NÉVJEGY

Móser Zoltán: <i>Túl az Olton</i> ...	173
---------------------------------------	-----

EGYÉB

<i>Előzetes a Mester és Tanítvány huszadik és huszonegyedik számáról</i>	176
--	-----

Magyar iskolák a határon túl

A BOLYAI EGYETEM MINT POLITIKAI PROJEKT

BODÓ BARNA

A romániai állami magyar – Bolyai – egyetem kérdése alighanem a legvilágosabban megfogalmazott magyar kisebbségi elvárás. Éppúgy megtaláljuk 1989 diktatúrát váltó, forrongó decemberi napjainak kiáltványában, mint az új korszak hivatali tisztségbe jutóinak első nyilatkozataiban.

Két évtized politikai történései nem hozták el a romániai magyarság legáltalánosabban igényelt – minden romániai magyar politikai szereplő által jogosnak ítélt és támogatottnak mondott – követelésének megvalósulását. A jelenlegi politikai folyamatok, a közvetlenül érintett egyetemi közösség viszonyulása alapján kijelenthető: az egyetem kérdése 2008 elején mélyponton áll. Politikai célként lekerült a kiemelt fontosságú kérdések listájáról. A politikai elit nem mozdít-tervez semmit, a szakma zavartan várakozik, a romániai magyar közösség nem reagál.

Jelen dolgozatban a következő kérdésekre keressük a választ: 1. Két évtizede rossz volt a céltételezés? 2. Rossz eszközökkel rosszul szolgálták volna az ügyet? Személyes/politikai felelősség terhel-e valaki(ke)t a kudarc miatt? 3. Hogyan működik az a – romániai magyar – nyilvánosság, amelynek terében a legfontosabb közösségi célok is jelentőségüket veszítetik?

Átmenet – jövő – egyetem

Miért az egyetem? Miért tartották az egyetem ügyét meghatározó fontosságúnak 1989–1990 fordulóján¹ az erdélyi magyarság közképviselőit? Mennyire fontos egy másfél milliós közösség életében az egyetem?

Mielőtt választ keresnénk a megfogalmazott kérdésekre, álljon itt egy nyilatkozat, amely a maga egyszerűségével és egyértelműségével egy közhangulatot jelez: 1990 elején Románi-

ában a nép visszavett. Visszavett jogokat, félresöpört paradox rendelkezéseket, átvett intézményeket. Az átmenet első össznépi tette a diktátor megalázó rendelkezéseinek figyelmen kívül hagyása volt. Ki foglalkozott akkor azzal, hogy a sajtó „szabaddá” válása intézményi/jogi kérdéseket vet fel,³ hogy a gépkocsik páros/páratlan vasárnapi használatát előíró rendelkezést hivatalosan nem vontatott vissza senki, hogy a szabad szombatot akkor törvényileg senki nem vezette be? A nép elvette,

átalakította azt, amit jogosnak tartott. Megszűnt az élelmiszerek vásárlásának korlátozása, az iskolákból eltűnt az egyenruha, egyes településeken elkezdtek a termelőszövetkezetek – kollektív gazdaságok – felszámolását, szét-hordását. A nép önnön kezébe vette sorsa irányítását. Bár mindez 1989 karácsonyának idején nem volt világosan kiolvasható a folyamatokból, a közhangulatot mindenki érezte.

Ezzel a társadalmi-politikai háttérrel kell számolnunk, amikor újraolvassuk Pálfalvi Attila, az Oktatási Minisztérium Nemzeti Kisebbségi Osztályát irányító miniszterhelyettes 1990. januári nyilatkozatát (megjelent a *Romániai Magyar Szó* című napilapban): „Őszől indul a Bolyai Egyetem, az Univerzítás, amely magába foglalja az összes magyar felsőoktatási intézetet, így a kolozsvári Zeneművészeti és a Képzőművészeti Főiskola magyar tagozatát. A kolozsvári Politechnikai Intézetben (a műszaki egyetemen) is megszervezik a magyar nyelvű műszaki oktatást.” Azt a természetességet és egyértelműséget kell észrevenni, amellyel más kisebbségi sérelmek és elvárások vonatkozásában is találkozunk: *lesz, mert jár.*⁴ Méltányossági alapon, történelmi előzmények okán, a román többséggel együtt építendő közös jövő igenlésével. Vagyis az egyetem kérdése prioritásként önként adódott, nagyon is indokoltan. Hiszen a kisebbségi helyzet ellehetetlenülésének folyamatát, a többségi nyomás kibírhatatlanná válását a romániai magyar elit, a rendszerváltó folyamat első történéseit irányító értel-

miségiek az önálló magyar egyetem 1959-es megszüntetésétől számítják. Az egyetem hiánya a közösség számára létfontosságú intézmény nemlétéén túl a magyarság történelmi meghurcoltatását, jogfosztását jelentette és jelképezte.

1989 decembere a romániai elitet váratlan feladat elé állította. Miközben Magyarországon, Csehszlovákiában, Lengyelországban az átmenetet a kommunista rendszer utolsó éveinek folyamatai előkészítették, Romániában és Bulgáriában ez nem történt meg. Az a létérzés, amelyet Brzezinski *A nagy kudarc* című könyvében megidéz,⁵ a jelzett országokban eltérő politikai viszonyulást váltott ki. Az általa leírt folyamat „Egy új jelenség – a posztkommunizmus jelent meg. [...] A posztkommunista rendszerre jellemző, hogy a kommunizmus olyan mértékben meggyengült, hogy sem a marxista elméletek, sem a kommunista vezetési gyakorlat már alig, vagy semmilyen diktátumot nem jelent az aktuális politika számára. Egész egyszerűen azt mondhatjuk, hogy a posztkommunizmus egy olyan rendszer, amelyben a magukat »kommunistának« nevező vezetők nem veszik komolyan a kommunista doktrínákat, mint a társadalompolitika irányítójét.”⁶ A posztkommunizmus ebben az értelemben nem létezett Romániában, nem kezdődött el olyan társadalmi átalakulás, amely fellazította volna a kommunizmus társadalmi bilincseit, hiszen mindez elképzelhetetlen volt a diktátor életében. Politikájának elutasítására volt néhány – egyedi, olykor kétségbeesett – jelzés, de nem

jelent meg olyan elvárás, értelmezés, amely lehetővé tette volna a változásra való felkészülést, a zsigeri visszautasításon túli bármilyen építkezést.

Az állampolgárok szocializációja mindig eszmények, elvárások, szabályok, értékek, normák jegyében zajlik: ezek a közösség⁷ többsége által elfogadott/elvárt szabályok, a rendszer működésére vonatkozó alapelvek, valamint a kívánatosnak tartott magatartási, cselekvési és gondolkodási minták. 1989 végén úgy kellett a jövőképet megfogalmazni, illetve körvonalazni, hogy az állampolgárok kollektív önmeghatározásaihoz, a kollektív identitások felépítéséhez a keményen elutasított közelmúltra vonatkozó elemzések, értelmezések nem készültek el, az adódó kapcsolódási pontok a kommunizmus előtti időkre, illetve bizonyos kollektív sérelmekre vonatkoztak. Leginkább talán az a tudás hiányzott, amely a demokratikus társadalmakban sajátos módon, történetileg alakul ki arról, hogy a polgároknak milyen kompetenciákkal, készségekkel és attitűdökkel kell rendelkezniük ahhoz, hogy a társadalmi folyamatokban aktívan és hatékonyan részt tudjanak venni.

Ha 1990 elejének közéleti szótárát használnánk, akkor elének rajzolódna, hogy a szerveződő politikai struktúrák közösségileg egyértelmű, mozgósító és a magyarság egységes fellépését elősegítő eszményeket és elvárásokat kívántak megfogalmazni. A társadalmi prioritások nemzet és nemzeti kisebbségi közösség esetében jelentős mértékben különbözhetnek. Nem vi-

tatjuk Szelényi Iván állításának – a posztkommunista átmenet folyamatát irányító új politikai osztály az Európához csatlakozást, a piacgazdaságra, a demokráciába való átmenetet és a társadalom polgárosodását jelölte meg programjaként⁸ – érvényességét Magyarország és a bársonyos forradalom országait illetően, de az átmenet első hónapjaiban, a társadalmi kirekesztés és megaláztatás évtizedei után ezzel a célmeghatározással kisebbségi magyar közösséget megszólítani Romániában nem lehetett.

Ismert politikaszociológiai tétel, hogy a politikai magatartás összefügg a társadalom szerkezetével, és nagy változások idején minden országban valamilyen korábbi kor értékeit, egy korábbi helyzetet tekintenek viszonyítási alapnak. Magyarországon 1945 önként adódó, az átmenet számára pozitív energiákat kiváltó hivatkozási alap lehetett.⁹

1990 elején a román politikai elit változást akaró, a korábbi pártapparátus második vonalából előrelépett vezetői a II. világháború végét választották viszonyítási alapnak. Ebből a kommunizmus előtti értékkészletből az önmagát átmentő politikai gárda az erős nacionalizmust, az idegengyűlöletet szító és sovén jelszavakat vette át, ennek volt tragikus megnyilvánulása a marosvásárhelyi Fekete március néven ismert esemény sor.¹⁰ Az 1990-es májusi választásokat követően nyilvánvalóvá vált, hogy a demokratikus intézmények kiépítése rendkívül összetett folyamat. Romániában (és nemkülönben

a kelet-közép-európai régió keleti sávjában: Bulgáriában és Szerbiában) az egykori kommunista vezetők a nacionalizmusra építve meg tudták őrizni hatalmukat, s a kommunista totalitarizmusból nem a demokrácia, hanem a jobboldali tekintélyelvű rendszerek felé indultak el.

A romániai magyarság közösségi céltételezéseit *három lényező* alakította és befolyásolta meghatározó módon.

A romániai magyarság számára 1944–1945 semmilyen szempontból nem lehetett viszonyítási alap, hiszen a háború vége nem hozott megoldást Trianon igazságtalanságára. A politika intézményi keretét illetően sem fogadhatta el modellértékűnek, hiszen 1938-tól nyílt (királyi) diktatúra volt az országban, ugyanakkor a korábbi éveket nem lehet nyugati mérce szerinti demokráciának minősíteni. Kisebbségi vonatkozásban az egyedüli pozitív időszak az volt, amely – a második világhéget lezáró béketárgyalások előtt – a román hatóságok részéről a kollektív jogok ígéretét és néhány fontos intézmény létrehozatalát a felsőoktatás terén jelentették. Szakmai vita nélkül – lásd a már idézett 1989 végi dokumentumokat – és egyértelműen került tehát az egyetem visszaállításának igénye a kisebbségi célok legfontosabb tételei közé. A demokráciára vonatkozó általános elvárások mellett kisebbségspecifikus törekvésnek mondható még a kisebbségi törvényre vonatkozó elvárás, továbbá az ország korábbi igazgatási felosztása során hozott méltánytalan döntések kiigazítása, s nem

utolsósorban az anyanyelvű közművelődés teljes hálózatának a létrehozatala, a hagyományos művelődési-tudományos intézmények visszaállítása, illetve újjászervezése. Ezen célok közül a legvilágosabban megfogalmazottak éppen az oktatással kapcsolatos csomag tételei, melyek közül kiemelkedik a magyar egyetem legitim igénye. A magyar céltételezéseket alakító első tényező tehát: a válaszkényszer a többségi céltételezésekre.

A második tényező a kisebbségek hagyománytisztetéhez kapcsolódik. Miközben egy nemzet lehet egyértelműen modernizáció-párti, kisebbségi közösség esetében megkerülhetetlen a modernizációs nyitottság a hagyományörzés dilemmájával szemben. A romániai magyarság számára 1990 után meghatározó szerepet játszanak a korábbi helyzeteket-alakzatokat modellnek tekintő restaurációs folyamatok.¹¹ A hagyományokhoz való ragaszkodás jegyében jöttek létre intézmények, indultak el közösségépítő folyamatok. A restaurációs folyamatok az identitás megélésében gátolt egyének és közösségek megmaradási vágyát mutatják meg, és a hitet abban, hogy a modernizáció nem jelentheti az etnikai jegyek háttérbe szorulását.

Harmadsorban pedig az egyetem ügye, általánosságban a kulturális autonómia mint elvárás azért kerülhetett a romániai magyar közösségi céltételezések élére, mert – miként utaltunk már rá – az új romániai magyar politikai elit abból az értelmiségi körből alakult ki, amely számára a kultúra

személyes ügy, ilyenként mindennél fontosabb kérdés volt.

Kik és miként szolgálták az egyetem ügyét?

Az első kérdés: kinek (volt) a feladata a legfontosabbnak ítélt közösségi cél szolgálata? Természetesen a Romániai Magyar Demokrata Szövetségé (RMDSZ), hiszen a közösségi törekvést általános közképviselőként programba kellett vennie és politikai szerepvállalásai során elsőrendű feladatának kellett tekintenie. Ugyanakkor egyedül az RMDSZ-re hárult ez a feladat? Milyen más társadalmi szereplők vállal(hat)ták (volna) fel az egyetem ügyének képviselését? Ez utóbbi kérdés elvezet az RMDSZ társadalmi-politikai helyének és szerepének a vizsgálatáig: az általános kisebbségi ügyintézőként megnyilvánuló szervezet mellett miként és mennyire működik a demokráciákra jellemző társadalmi feladatmegosztás?

Az RMDSZ mint politikai képződmény egyedi, ugyanis az alapítói elképzelés szerint egybefog – közös, laza struktúrába von – minden olyan szakmai, érdekvédelmi, művelődési, vallási egyesületet vagy szervezetet, amely kész vele együttműködni a közösen vállalt társadalmi és nemzeti célok érdekében.¹² Ez a helyzet az idők során annyiban változott, hogy az RMDSZ ernyője alá tartozás formája ma a társult viszony,¹³ ami természetesen nem kötelező, de mint több példa mutatja, a társulást nem vállaló – mi több: az RMDSZ-t bíráló – szervezetek a kisebbségi támogatáspolitikát ellenőrző szövetség vezetői részéről bármikor számíthatnak rosszállásra, de akár negatív megkülönböztetésre is.

A kisebbségi politikai és civil/szakmai szervezetek közötti viszony kérdése egyben a demokrácia egyik meghatározó kérdése is. A kérdés elvi – nemzeti – szinten is nehezen megválaszolható, ugyanis a civil társadalommal kapcsolatos értelmezések folyamatos változást mutatnak. Az alaptétel általánosan elfogadott: a civil társadalom léte a demokrácia egyik feltétele. Ahol nincs civil társadalom, ott nem létezhetnek olyan képességű polgárok, akik identitásukat, saját jogosultságaikat és kötelezettségeiket az adott politikai-jogi környezetben maguk választják meg. Ez a tétel önmagában értelmezi a civil szférát, de nem érinti a civil-politikai viszony kérdését.

Érdeemes volna sorra venni a civil társadalom legfontosabb funkcióit – közjavak, közszolgáltatások biztosítása; speciális és részigények kielégítése; szolidaritás, jótékonyság; érdekegyesítés, érdekérvényesítés és -képviselő; társadalmi ellenőrzés a hatalom felett; önálló közösségi „ügyintézés”, közéleti aktivitás; közösségépítés –, és az ezekre való utalással vizsgálni a politikai-civil viszonyt és annak alakulását. Nincs itt tere, de talán nem is szükséges a viszony összetevőire külön-külön reflektálnunk.¹⁴ Általános megjegyzésként azt állíthatjuk, hogy a jóléti állam eszméjének átalakulásával a politikai és a civil egyre inkább egymást kiegészítő szférákká válnak. A civil funkciók közül

ugyanakkor vannak olyanok, amelyek aligha változnak meg a közszolgálati-ság újrafogalmazásával. Ezek: érdekérvényesítés és -képviselés; társadalmi ellenőrzés a hatalom felett; önálló közösségi „ügyintézés”, közéleti aktivitás; közösségépítés. A közéleti aktivitás, az önálló közösségi „ügyintézés” Közép-Kelet-Európában a rendszerváltás során fontos elméleti paradigmává vált. Ugyanis a civil a hivatalostól, a hatalmitól való függetlenséget, privát jelleget, olykor szervezeti autonómiát is jelentett. S mivel az átmenet folyamatai egyrészt bonyolultak, másrészt ellentmondásosak voltak, az állami szférától való függetlenség gyakran a hivatalossal/állammal való szembenállásként volt értelmezhető.

A civil cselekvésformák és mozgalmak posztkommunista átmenetre vonatkozó modelljét Szabó Máté három ország esetében vizsgálta.¹⁵ A három részre tagolt folyamat indító szakaszában (*válság-szakasz*), a civilek működése kiemelten fontossá válik („akkor beszélhetünk a politikai rendszerek válságáról, amikor a célul tűzött, elérni kívánt állapotok és a valóság közötti szakadék olyan nagyra nő, hogy a rendszer változásokra kényszerül. A kelet-európai politikai rendszerek válságát jelzi többek között a társadalmi mozgalmak új hulláma, olyan mozgalmaké, amelyek megkísérlik a társadalmi tiltakozás felett gyakorolt erős adminisztratív-politikai ellenőrzés fellazítását.” – lásd Szabó Máté hivatkozott tanulmányát). A civilek az átmenet második (*változás*) szakaszában érik el te-

vékenységük csúcspontját, s ez addig tart, amíg létre nem jön egy új identitással és normatív célkitűzésekkel rendelkező politikai rendszer. Ezt követi az *intézményesedés* szakasza, amely az új politikai rendszer kiépülésével párhuzamosan és azzal összefüggésben zajlik. Ekkor a fő cél a társadalmi mozgalmak számára keletkező „politikai tér” stratégiai és szervezeti opcióinak kihasználása, az alternatív stratégiák közötti választás és azok végrehajtása. A korábbi mozgósító témák egy része ekkor háttérbe szorul, új témákra van szükség. Ezen modell szerint végezte el Szabó Máté Magyarország, Lengyelország és az NDK 1989–1990-es civil mozgalmainak az elemzését. A magyar és a lengyel folyamat alapvetően különbözött a kelet-német helyzettől, ahol a hatalom rendelkezett azokkal a politikai-adminisztratív eszközökkel, amelyekkel a különvéleményeket elhallgattathatta.

A társadalom ellenőrzése alighanem a kelet-német változatnál is keményebb volt 1989 előtt Romániában, itt egészen másként alakult a civil mozgalmak, civil véleménynyilvánítás helyzete. Az értelmiségire a diktatúra ideje alatt a megszokott képletnek éppen az ellenkezője volt érvényes: nem képviselt, hanem egy indukált népképet vetített ki, erőszakolt rá a népre. Ez azt jelentette, hogy nem a közösség delegálta az értelmiségit, hogy a hatalom színe előtt képviselje őt, hanem pont fordítva: a hatalom utasította az értelmiségit, hogy érdekeit közvetítse a nép felé.¹⁶

A civil szféra romániai megjelenése és (ki)alakulása az átmenet általános jegyeinek megfelelően sajátosnak mondható. A román politika erői a demokratikus átalakulást nem alapvető értékek és elvárások, vállalt szolidaritás és közösségiség jegyében indították el, hanem procedurálisan értelmezték és a célt intézményi építkezés eredményeként tételezték. A politikai elit intézményekben gondolkodott, s a nyugati típusú intézményi feltételek kialakulásától várta a demokrácia szubsztantív elemeinek a megvalósulását. Csakhogy a közélet szereplői hamar ráébredtek arra, hogy az új intézményi keret működőképessége – egy többnyire ellenséges társadalmi közegben – igencsak korlátozott, s a zavarok kiaknázása lett a fő cél egy amúgy is önkényes, „igazságtevésre”¹⁷ hajlamos világban. Ebben a közegben a civil eszmény támogatottsága minimális (volt), még 2008-ban is vannak hivatásos politikusok, akik a civil szféra funkcióit megkérdőjelezzik.¹⁸

Foglaljuk össze: intézménycentrikus, a civil értékeket többnyire visszautasító általános politikai közegben jöttek létre a kisebbségi/magyar civil szféra szervezetei. Előnyük a romániai többségi civil szerveződésekkel szemben, hogy magyarországi támogatást kaphattak céljaik elérésére, tehát létezett egy potenciális támogató, amely mind a célok, mind az eszközök vonatkozásában partnerként viselkedett. Ez a helyzet a nyilvánvaló rövid távú előny ellenére hosszú távon strukturálisan elfogadhatatlan torzulást indu-

kált. És nem azért, mert az anyaországi források elsődlegesen az anyanyelvvel kapcsolatos programok támogatására voltak lehívhatók,¹⁹ hanem azért, mert a támogatási politika intézményi hátterét a legfontosabb támogató, az Illyés Közalapítvány esetében az RMDSZ-re építve alakították ki, a szervezet politikai vezetésének fontos döntési kompetenciákat adva át. Ezzel a civil szféra részben RMDSZ-függővé vált, céltételezéseit és feladatvállalásait ez a függés jelentős mértékben meghatározta. A kialakult támogatás-politikai struktúra, illetve viszony felülír(t) minden elvi-elméleti szempontot, nem alakulhat(ott) ki a hatalom (a kisebbségi általános ügyintéző) közösségi/civil ellenőrzése. Az is igaz, hogy az általános romániai gyakorlat sem jelentett pozitív példát vagy hatást e vonatkozásban.

Ebben a politikai környezetben kell utalni a Bolyai Társaság (BT) megalakulására és tevékenységére. Az 1990-ben létrejött szervezet célja, az Alapszabály szerint: „Az önálló magyar felsőoktatási intézményrendszer megteremtésére irányuló jogos és megalapozott közösségi igények támogatása és képviselése, az állami tudományegyetem létrehozását is beleértve, valamint e cél törvényes úton történő megvalósítási módjainak a feltárása.” A törvényes úton történő ügyszolgálatra utaló passzust alighanem úgy kell érteni, hogy a BT folyamodványokat és dokumentációt állít össze és terjeszt az illetékesek – szakminisztérium – elé. Ilyen kezdeményezés több volt a BT csaknem

két évtizedes tevékenysége során, konkrét eredmény nélkül. Mit kellett volna – másként – tennie? Alighanem van igazság abban az újságírói megállapításban, hogy az egyetemi világban „senki nem tudja valójában, hogyan is kell létrehozni egy egyetemet: az egységes álláspont kialakítására képtelen oktatók a politikai képviselőnek (RMDSZ) passzolják a labdát, mondván, hogy az egyetem végső soron politikai döntés, tessék dolgozni ott Bukarestben.”²⁰ 1998-ban Marosvásárhelyen egyetemi oktatók létrehozták a *Studium Alapítványt*, melynek célja nem a magyar egyetem (újra)alapítása, hanem „a marosvásárhelyi magyar felsőoktatás – orvosi, mérnöki, színművészeti – minőségének növelését célzó tevékenységek folytatása, oktatásügyi koncepciók kidolgozása és foganatosítása”, amit akár úgy is értelmezhetünk, hogy 1998-ban már világos volt, hogy civil eszközökkel ezt a célt nem lehet elérni.

Egyetemi oktatók, szakmai szervezetek véleménynyilvánításai ritkán váltak közvetlenül politikai hatású fellépésekké, politikai visszhang nélküli egyéni vagy kiscsoportos megnyilatkozások maradtak. Az egyedüli kivételt a 2004 októberében megalakult *Bolyai Kezdeményező Bizottság* (BKB) jelentette, amely csaknem három éven át keményen tematizálta a magyar felsőoktatásról szóló politikai diskurzust. A BKB vitte a magyar egyetem ügyét nemzetközi fórumok elé,²¹ akcióival sikerült a nemzetközi tudományos és művészeti világban, illetve a nyugati sajtóban jeles személyiségeket az egyetem ügye

mellé állítania.²² Itthon tiltakozó gyűlések, sajtószerreplések mellett a visszhangos táblaakció jelzi,²³ hogy a seho-va nem vezető tárgyalások útja helyett más eszközt és módot keresett, a politikai nyomásgyakorlást választotta az egyetem ügyének előbbre vitelére. A BBTE vezetőségének a fellépése nem is maradt el, mondvacsinált okkal 2006 decemberében felmondtak a BKB két vezetőjének (Hantz Péternek és Kovács Lehelnek), illetve ismételt dékáni figyelmeztetés után 2007 nyarán a BKB elnöke (Bodó Barna) is távozni kényszerült az egyetemről. A BKB-t illetően az RMDSZ végig többnyire távolságtartóan viselkedett, közvetlenül nem állt ki mellette.

Az egyetem ügye (szak)politikai kérdésként tehát egyértelműen az RMDSZ-é volt és maradt. Az egyetem érdekében tett politikai lépések elemzése azt mutatja, hogy igazi együttműködés nem alakult ki a szakmai/civil struktúrák és az RMDSZ között.

Az elmúlt tizennyolc év alatt három olyan politikai helyzet alakult ki, amikor az egyetem kérdése az országos politika előterébe került.

1. Az 1994-es Tanügyi Törvény

Az 1995. évi 84-es számú *Tanügyi Törvény* elfogadásáról Mandel Kinga a következőket mondta: „Az 1990-es évek elején, Közép-Kelet-Európában Románia oktatási rendszere volt az egyik legcentralizáltabb. Ezen próbál az 1995-ös törvény változtatni. Az 1978-as törvény előírásait kívánja felülbírálni és célja a kommunista-totalitarista jellegű

ideologikus korlátozó rendeletek eltörlése, a demokratikus értékek meghonosítása a román oktatási rendszerben. Az 1995-ös törvényt a következő, 1996–2000-es kormányzati ciklus alatt kormányrendelettel (1997/36-os) módosították, majd az 1999. július 1-jei törvénnyel véglegesítették.²⁴ A törvénytervezetet kisebbségi szempontból Székely Győző így minősítette: „Az oktatási reformtervezet nem tesz említést a romániai nemzetiségek nyelvén folyó oktatásról. Ilyen szempontból pontosan tükrözi a nemzetállamban való gondolkodást, mely egyik jellemzője az 1920 utáni román (oktatás)politikának. A romániai oktatás ügyét mint nemzeti prioritást kezeli, olyan rendszerként, melynek nyelve a román (és amelyben a románság történetét tanítják).”²⁵ Az oktatást szabályzó törvények és intézkedések korábban lehetővé tették a kisebbségi oktatás esetében az általánostól eltérő megoldások alkalmazását. A megengedő viszonyulás kivételként értelmezte a kisebbségi helyzetet: „ha egy helységben nagyon nagy számú kisebbség él”, „ha a tanulók több mint 20%-a más nemzetiség soraiból kerül ki” stb. Az új törvény ilyen lehetőséget nem kínál. Egyszerűen csak oktatásról beszél. Az előírások egyértelműen a román nyelvű oktatás részére születtek.²⁶

A Tanügyi Törvény 1994-es parlamenti vitája során kialakult jogszabálytervezet kiváltotta az erdélyi magyarság elutasító reakcióját, az RMDSZ kezdeményezését az önálló állami magyar anyanyelvű oktatási rendszer ki-

alakítását illetően csaknem ötszázezren támogatták aláírásukkal. A félmillió aláírással megtámogatott kisebbségi oktatási törvénytervezet elkészítése egyszerre volt jogi kezdeményezés és nyomásgyakorlás az éppen napirenden lévő törvény kisebbségi szempontból elfogadhatatlan tételeinek megváltoztatása érdekében. A dokumentum deklarálja a legfontosabb oktatási jogokat, a diákok jogát, hogy az oktatás minden szintjén (az óvodától az egyetemig) magyarul tanulhassanak, valamint a nemzeti kisebbségekhez tartozó természetes és jogi személyek jogát, hogy egyházi és magánjellegű oktatási intézményeket alapítsanak és tartsanak fenn. A román szenátushoz 1994 augusztusában benyújtott csomag napirendre sem került. Európában kevés ehhez hasonló támogatottságú, rendkívüli fontosságú állampolgári kezdeményezés jött létre, és ez nyomtalanul elvész az időben. A törvényt megszavazó kormányzati oldal 64%-os többségével meg tudta akadályozni a törvénytervezet napirendre tűzését, s ezt meg is tette.

Az 1996-os választások a korábbi ellenzék győelmét hozták, az RMDSZ a kormánykoalíció tagjává vált.²⁷ Az új helyzetből fakadó közpolitikai²⁸ perspektíva, a különböző fejlesztési alapokhoz való hozzáférés reménye²⁹ a másik oldalon az addigi politika *részleges feladását jelentette*: a kifejezetten kisebbségi célok és elvárások háttérbe szorulását. Történt ez miközben volt olyan román értelmiségi (Mihail Korné, a *Lupta* című emigráns román

lap vezetője), aki éppen az 1994-es törvény kapcsán jelentette ki: az anyanyelvi oktatásra és így a kolozsvári magyar egyetem visszaállítására azért van szükség, „hogy a magyar tradíció megmaradhasson Erdélyben a román mellett”, mert csak ekkor léphet fel Románia hitelesen a határon túli románok érdekében.³⁰ A közpolitikai sikeresség és a kisebbségi/nemzeti célok kettőssége a továbbiakban folyamatosan megfigyelhető az RMDSZ politizálásában, és rendre a (esetünkben: szűken értelmezett) közpolitikai sikeresség mellett döntenek.

2. *A Petőfi–Schiller-diverzió*

1996 a román politika számára két szempontból volt kiemelkedően fontos. Demokratikus (értsd: csalásmentes) választás eredményeként győzött az addigi ellenzék – mind az államfő, mind a kormány változaspárti, jobbközép erőket képviselt, akikkel értékelvű tárgyalások folytatására joggal számíthattak az RMDSZ vezetéi. Továbbá fontos volt 1996, hiszen Románia szeretne volna elérni, hogy az 1997. júliusi madridi NATO-csúcson meghívják a szervezetbe – ami akkor nem következett be –, és ismert tétel: a román politikum mindig akkor volt engedékeny a magyarsággal szemben, amikor nemzetközi bizonyítási kényszer alatt állt. A helyzet fontosságával természetesen az RMDSZ is tisztában volt, ezért volt meglepő, hogy az ilyen helyzetben történelmi példák szerint engedményekre hajlandó román kormányerőkkel nem igyekezett koalíciós szerződést

kötni, amit több elemző súlyos hibaként rótt fel.

A koalíciós partnerek között napirendre került a magyarság által elfogadhatatlannak ítélt oktatási törvény módosításának, illetve a magyar nyelvű állami egyetemnek a kérdése. Victor Ciorbea miniszterelnök 1997. március 10-én a Magyar Távirati Irodának adott nyilatkozatában többek közt az alábbiakat mondta: „Az oktatási törvényben megváltoztatjuk azokat az előírásokat, amelyek bizonyos korlátokat tartalmaznak a kisebbségi anyanyelvi oktatásban. [...] Ezután kerül sor a kolozsvári egyetem létrehozására, ami azonban kétszakaszos folyamat lesz. Először a Babeş–Bolyai Egyetem keretében jön létre magyar tagozat. Ez nagyon fontos, egyetértenek benne a politikai vezetők, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség vezetői és kormánybeli kollégáink is. Ugyancsak még ebben az évben olyan tanulmányi csoportot akarunk létrehozni a kolozsvári egyetemen, amelyben magyar nyelven oktatnak jogot.”³¹ A román oldal számára az ígérek felhőborítóak voltak. Az egyetemi szféra, a BBTE vezetése az egyetemi autonómiára való hivatkozással dokumentumok közzétételével jelezte, hogy a folyamatról egészen más a véleménye, s Ciorbeáék kemény ellenállásra számíthatnak.³²

Ebből a csapdahelyzetből való kimegyés érdekében született meg (egyek szerint az akkori kisebbségi miniszter, a mai nagykövet Tokay György fejében) a Petőfi–Schiller Egyetem ötlete. Június 26-án a kormány határozatot

hozott egy tizenkét tagú vegyes bizottság felállítására a romániai magyar állami tannyelvű egyetem létesítésének vizsgálata céljából, amelyben a tagok fele magyar, fele pedig román szakemberekből állt. A román szellemi körök is megmozdultak, júniusban a *Román Nemzeti Fórumhoz* csatlakozott 48 egyetem nyílt levélben utasította el a magyar egyetem tervét. Ezek után szeptember 2-án a Képviselőház Tanügyi Bizottsága megszavazta a tanügyi törvény módosítását célzó 1997/36-os kormányrendelet 123-as szakaszát olyan formában, amely a magyar egyetem létrehozását nem engedélyezi, csak tanszékek létesítését teszi lehetővé. Válaszképpen megszületett az RMDSZ ultimátuma a Szövetségi Képviselők Tanácsának döntése alapján, melynek értelmében amennyiben szeptember 30-ig nem oldódik meg a magyar oktatás kérdése, vagyis a 123-as szakasz nem teszi lehetővé az önálló magyar egyetem létrehozását, az RMDSZ kilép a koalícióból. Szeptember 14-én a koalíciós pártvezetők megegyezést írnak alá a magyar egyetemet illetően, szeptember 29-én a parlament oktatási bizottsága ismét felveszi napirendjére az oktatási törvény 123-as szakasz módosításának problémáját, azonban döntés nem születik. Ezért szeptember 30-án az RMDSZ vezetősége a kilépés lehetőségéről tárgyal. A politikai válság elkerülése végett az utolsó percben, szinte pontban éjfélkor Radu Vasile miniszterelnök³³ közzétette a *magyar–német, Petőfi–Schiller elnevezésű, multikulturális egyetem létrehozására vonatkozó 1998/687-es kormányhatározatot*.

Az RMDSZ nem lép ki a koalícióból,³⁴ ezzel pedig szavahihetősége kérdőjeleződik meg, hiszen a magyar–német egyetem nem jön létre. A kormányhatározat nem csupán az ellenzék, de a kormánypártok köreiben is heves ellenállást váltott ki. Az ellenzék közül többen az (1993/88-as) akkreditációs törvényre hivatkoztak, melynek 1. szakasza kimondja, hogy egyetemet csak törvénnyel lehet létrehozni. Mivel a Petőfi–Schiller Egyetem jogi alapja egy kormányhatározat, jogilag alkotmányellenes. Ezek után egyáltalán nem meglepő, hogy a bukaresti táblabíróság 1999. március 15-én törvény- és alkotmányellenesnek minősítette a Petőfi–Schiller Egyetem létrehozását kimondó kormányhatározatot.

Külön figyelmet érdemel, hogy az egyetem ügyének nemzetközi támogatását sem sikerült elérni,³⁵ miközben a román egyetemi világ folyamatosan tiltakozott. Annyi bizonyos, a magyar–német egyetem ügyének egyik oldalon sem volt igazi támogatottsága, mindhárom – román, illetve magyar és német – fél kényszeredetten viszonyult hozzá. Mivel a magyar egyetemi oktatók között is volt a tervnek ellenzője, komoly bírálatok hangzottak el az egyetemalapítás szakmai előkészítettsége, pontosabban ötletszerűsége miatt, a továbbiakban az RMDSZ a magyar egyetem kérdésében kettős játékot játszik: programjában szerepelteti, a gyakorlatban semmit nem kezdeményez. Ma már kimondható: a Petőfi–Schiller Egyetemre vonatkozó javaslat magyar oldalon minden érintett számára veszteséggel járt.

Tíz év távlatából még azt is nehéz eldönteni, hogy a Petőfi–Schiller-diverzióban az RMDSZ tettestárs, avagy áldozat? A kérdés nyitott marad: politikai rövidlátás vagy a hatalomhoz való görcsös ragaszkodás volt a kudarca oka? Világosan látszott, mit veszíthet az RMDSZ a kormánykoalíció ilyen körülmények közötti vállalásával, kevésbé az, hogy mit nyerhet.

3. A PSD-RMDSZ paktum és az egyetem

A 2000-es választások a korábbi kormánykoalíció vezető pártjának (a parasztpárt) teljes bukását hozta, öt pártnak sikerült a parlamentbe bejutnia.³⁶ A választást nyerő Szociális Demokrácia Romániai Pártja (PDSR vagy PSD) egyedül vállalta a kormányzást, ugyanakkor közös memorandum – támogató megállapodás – aláírására kérte fel a Nemzeti Liberális Pártot (PNL), a Demokrata Pártot (PD) és a Romániai Magyar Demokrata Szövetséget (RMDSZ). A kormány parlamenti támogatását végül csak utóbbi vállalta, és elkezdődött egy olyan folyamat, amelyre eladdig nem volt példa. A kormány és programjának támogatása fejében az RMDSZ és a PSD évenként aláírt protokollumokban³⁷ állapodtak meg a megoldandó, a magyar kisebbség számára fontos kérdésekben. Az időszak RMDSZ szempontból igen jelentősnek mondott megvalósítása az aradi Szabadság-szobor – már jóval korábban kezdeményezett – visszaállítása volt. Ugyanakkor sok bírálat is érte az RMDSZ-t (különben a PSD-t is, ellenfelei részéről), hogy az elvi politikát

felváltja a napi politikai folyamatok adok-veszek játékaival.

A különböző társadalmi viták kapcsán jelentette ki Viorel Hrebenciuc, PSD-alelnök 2002 elején: A PSD és az RMDSZ megállapodása modellként szolgál az etnikumközi problémák megoldására. A megszólalás körülményeitől függetlenül érdemes figyelni az állítás kontextuális üzenetére: a kisebbségi kérdés kezelését eseti, lépésről lépésre kiharcolt engedmények által tételezi.

A 2003-as megállapodás kapcsán állította Markó Béla RMDSZ-elnök: a legfontosabb probléma továbbra is az állami magyar egyetem létesítésének kérdése marad,³⁸ első lépésként pedig a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetemen működő önálló magyar karok létrehozását tekintik reálisnak. Konkrétan: a 2003–2004-es egyetemi év kezdetétől két új kar, egy humán, illetve egy természettudományi kar létrehozását kívánták elérni a BBTE keretében, a marosvásárhelyi Orvostudományi és Gyógyszerészeti Egyetemen pedig a külön magyar beiskoláztatási szám meghatározását.³⁹

Az RMDSZ vállalta és támogatta az oktatók kezdeményezését, és ezzel napirendre került egy olyan kérdés, amellyel korábban sem a politika, sem az egyetemi szféra nem foglalkozott beható módon. Ugyanis az önálló magyar állami egyetem létrehozásánál társadalmi, jogi és szakmai szempontokat is figyelembe kell venni. A megoldási kísérletekkel kapcsolatos viták egyeztetések a két érdekelt fél számára

két külön dilemmához vezettek. Román oldalon a vitákat a kölcsönös felelősségáthárítás (időhúzás) jellemezte: a minisztérium, illetve az egyetemi autonómia jegyében az egyetem maga illetékes-e a döntés meghozatalára.⁴⁰ Magyar oldalon pedig a kérdés lényegét az jelentette, hogy szakmai avagy politikai kérdés az egyetemalapítás.⁴¹ Ha a politikai igény jogos, akkor a kérésnek utat kell nyitni.⁴² A másik oldal a szakmaiságot helyezte az első helyre, és az erdélyi magyar felsőoktatás színvonalát mindennél fontosabbnak tekintette. Az előbbiek rövid előterjesztésben pontosan megfogalmazták elképzeléseiket és ehhez politikai támogatást kértek. Utóbbiak azt vallották, hogy komoly előtanulmányokra van szükség egy ilyen fontos változás megalapozására, ennek konkrét megnyilatkozása a Salat-Lőrincz felhívás.⁴³

A felhívás felvezetője tartalmaz egy állítást, amely pár hónap múlva kap külön jelentőséget. A felhívást szerzői így indítják: „A különálló magyar nyelvű oktatás problémája Romániában – konkrétan: az önálló magyar karok kérdése a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem (BBTE) keretében – egy ideig *valószínűleg nem lesz* semmilyen politikai döntés tárgya. Illetve, ellenkezőleg: tartani lehet attól, hogy az érintettek feje fölött sebtében meghozott politikai döntések kész tények elé állíthatják a BBTE karainak keretében tevékenykedő magyar oktatókat és diákokat.” (Kiemelés: B. B.) 2004 elején a BBTE magyar tagozatokért felelős rektorhelyettese éppen Salat Levente lett,

akinek első nyilatkozatát a kolozsvári *Szabadság* így közvetítette: az RMDSZ és a kormánypárt közötti egyezség értelmében létrehozandó magyar karok ötletét nem tudja támogatni, mivel az a szakértők feje fölött jött létre. [...] az elkövetkező időszakban két nagy kihívásra kell felkészülniük a magyar tagozatot képviselő rektorhelyetteseknek: a Bologna-folyamat által előírt nagyszabású átszervezés, valamint az önálló magyar karok körül kialakult vita rendezésére.⁴⁴

Ezzel az egyetem kérdése lekerült a politika napirendjéről, az RMDSZ szinte kapva kapott az alkalmon, hogy egy ilyen roppant szövevényes kérdésben továbbra is politikai csatározásokat folytasson. Nyitott a kérdés: vajon a politológus Salat Levente nem volt tudatában annak, hogy a 2004-es helyzethez hasonló politikai lehetőség a magyar felsőoktatás vonatkozásában rendkívüli, és ilyenként nem a visszautasítás, hanem a politika és a szakma közötti egyeztetés előkészítése lett volna az egyedüli út, avagy Salat döntésében a szakmaiság mellett más erők is megnyilvánultak, amelyek segítették az egyetemre alig három éve került oktatót a magyar tagozat vezetőjévé emelkedni? Az egyetemi szférában ilyen röppályára sem azelőtt, sem azután nem volt példa.

Magyar egyetem és kisebbségi nyilvánosság

A romániai magyar közösség máig nem rendelkezik állami magyar egyetemmel. A magyar egyetem ügye 2008-ban

szinte nincs napirenden.⁴⁵ Amiről a magyar felsőoktatást illetően nagy ritkán hírt kap az olvasó, az másodrendű a végső cél szempontjából, avagy olykor éppenséggel zavart keltő. A BBTE magyar tagozatért felelős rektorhelyettesére hivatkozva 2007 végén közölték a hírt, hogy lépések történnek az intézményen belüli többnyelvű feliratozás ügyében. Miként és miért válik lehetségessé az, ami egy évvel korábban maximális büntetést kiváltó fegyelemsértés, igenis komoly társadalmi dilemma volt.⁴⁶

Egy-két – láttuk: ellentmondásos – lépésről szóló hír, egyetem-fronton különben teljes a csend. E csend okán fogalmazódik meg a kérdés: a médiának milyen szerepe van saját közössége létfontosságú ügyei, a jövőt meghatározó kérdések végkifejletét illetően? A kisebbségi sajtótól mást, többet lehet elvárni, mint általában a médiától?

A média helyzetet tükröz, eseményeket mutat be, jelenséget tár fel – tájékoztat. Eligazít és értelmez. Az értelmezésnek mindig elvi-ideológiai alapja van, de a kisebbségi média esetében létezik egy olyan meghatározó körülmény, ami által a kisebbségi sajtó más, mint a többségi.

Egy többségi közösség – nemzet – létét az állam, tehát egy nemzetközileg elismert politikai keret biztosítja. A nemzet tagja számára nem személyes kérdés anyanyelvének és kultúrájának a jövője, megmaradása – ez adott. A kisebbségi közösségek esetében a kulturális hovatartozás – az identitás – dilemmaként jelenhet meg, ugyanis asz-

szimuláció mindig van. Ha a nemzeti többség nem folytat erőszakos asszimilációt, akkor is számolni kell a struktúrák, a társadalmi körülmények beolvastó hatásával.⁴⁷ Az így jelentkező dilemmák és helyzetek kezelésében a kisebbségi sajtónak komoly szerepe van. Tehát a kisebbségi sajtó szerepét az a tény határozza meg, hogy a nemzeti identitáspolitikának az egyik kiemelt színtere. A médiában közvetített tartalmak alakítják ki, formázzák azt az ideológiát, amely a kisebbségi lét fenntartását lehetővé teszi. A kisebbségi identitás megőrzése nem képzelhető el a különműködésre vonatkozó jövőkép nélkül – és ennek lényeges eleme éppen az egyetem.

Az identitáspolitikára utalva állítja Papp Z. Attila, hogy a kisebbségi nyilvánosság működtetésében számolni kell egy kerettel.⁴⁸ Ez meghatározza az újságíró mozgásterét, összefüggésben áll a kisebbségi léthelyezettel. Az alkotó kisebbségi magatartás feltételezi valamilyen kisebbségi ideológia (tudatos vagy nem tudatos) elfogadását. Ez az elfogadás jelöli ki a kisebbségi sajtó kvázi állandó kereteit. Ezt nevezi Papp Z. „keretizmus”-nak, és az „-izmus” utótag azt sugallja, hogy a keret léte valamilyen ideológiai meghatározottságot feltételez. Az újságíró önmagát mint avatott „keretismerőt” határozza meg, helyzettudatából fakadóan e kerethez igazítja cselekvéseit. A keretek kialakításához önmaga is hozzájárul, a keretek által vezérelve nem kérdőjelez meg olyan kérdéseket, amelyek a keret egységét megzavarnák. Kisebbségi újságíró

számára a keret az etnikai csoport *védelmét* (is) szolgálja, kapcsolatot feltételez közte és képzelt olvasói közönsége között. A keret léte ellentmondásba kerülhet a szakmai érvekkel vagy a lelkiismerettel, ám mégis folyamatosan fenntartják azt. Az újságíró nagyobb valószínűséggel fordul olyan témák felé, amelyek megerősítik a munkáját irányító kereteket.

A sajtónyilvánosságot működtető keretek ideologikus meghatározottságúak, ugyanakkor a kereteknek politikai, kulturális, interetnicitást feltételező dimenziói egyaránt léteznek. E dimenziókat részben belső szakmai okok, részben más típusú interakciók folyamatos átalakításra készítetik.

Van kutató, aki szerint a kisebbségi médiában két sajtót alakító tényező feszül egymásnak: a szakmai logika és a kisebbségi ethosz.⁴⁹ Ezek szerint eluralkodott a – romániai magyar – sajtóban egyfajta literaturizáltság, másrészt bizonyos kisebbségi neurózis figyelhető meg, minek okán a világ dolgait szinte kizárólag csak kisebbségi szempontból vizsgálják. Következésképpen a kisebbségi újságíró egy olyan kisebbségi ideológiájú keretben mozog, amelyből nem tud, nem mer, avagy nem akar kilépni.

Ha a fenti érvelést elfogadjuk, abból az következik, hogy az egyetem ügyének – mint kiemelt identitáspolitikai kérdés – időről időre visszatérő, hangsúlyos témának kell lennie, hogy legyen az erdélyi magyar médiában. Mint jeleztük, nincs így. A legtöbb újság csak akkor foglalkozik az egyetem

kérdésével, ha valamilyen történés erre külön okot szolgáltat. Az elmúlt két évtizedre visszatekintve az egyetem ügye politikai kudarc. Jogos – volna – a kérdés, terhel-e valakit személyes felelősség e kérdésben, avagy szervezeti, strukturális okokra vezethető vissza az eredménytelenség? A politikai képviselőt mit vállal és mit nem a kudarcból? Kérdések sora, amelyekre nincs válasz.

Nincs, ugyanis a magyar sajtó nem tematizál,⁵⁰ többnyire nem megy utána olyan botrányt ígérő kérdéseknek sem, amelyek az etnikai dimenzió túl egyes köztisztviségek viselőinek vélhetően szabályellenes tevékenységére vonatkoznak. Bár a sajtót nem lehet elképzelni a hatalom és a közönség léte nélkül, a romániai magyar média hatalmi tényezőként elsődlegesen a román-állami intézményekkel foglalkozik. Ezért kell külön kiemelni, hogy a média alapfunkciói közé nem csupán a tájékoztatás-szocializálás-szórakoztatás tartozik, de a közélet ellenőrzése is.⁵¹

Felmerül az elvi kérdés: a kisebbségi magyar média milyen hatalommal szemben tölthet be ellenőrző funkciót? A választ az elméleti irodalomban Rigginsre hivatkozva keresik: a kisebbségi médiának kétszeresen kell igazodnia, kettős funkciót kell betöltenie. St. H. Riggins szerint az etnikai kisebbségek médiájának egyrészt az etnikai összetartozást és a kohéziót, a kulturális fennmaradást kell szolgálnia, másrészt pedig közönségének a szélesebb társadalomba való integrálódását kell elősegítenie.⁵² Riggins modellje az ál-

lam részéről feltételez multikulturális stratégiát, és egészében arra a tételre épül, hogy a kisebbségi média a többség, az állam érdekeit képviseli. Csak-hogy visszatérő kérdés, mi van/lesz akkor, ha az állam és a kisebbségi közösség érdekei egymásnak ellentmondanak, amire igenis sokszor volt és van példa. Éppen erre a törésvonalra utal a romániai magyar médiában az ellenőrző funkció értelmezése: az állam kisebbségpolitikája arra „tanított”, hogy minden tőle jövő kezdeményezést maximális fenntartással, kritikával kell fogadni. Ez az alapállás viszont önkéntelenül is a kisebbség saját politikai képviselője mellé állít, tőle várván a szükséges fellépést, illetve a védelmet. Ilyen alapállás esetében a közösségen belüli kritika hangja elhalkul. Kritizálni, de kifelé.

Érdekes: a kritikai szellem kérdéssel a romániai magyar sajtó kutatói keveset, szinte alig foglalkoztak, ami már önmagában is figyelemre méltó körülmény. Az erdélyi magyar média működésében a kisebbségi mivolt a meghatározó, még akkor is, ha helyben, egy megyében, városban a helyi vezetés magyar. Jelentős leleplezés nem fűződik kisebbségi médiához ott sem, ahol a magyarság helyi többséget alkot.

Riggins a lojalitás fogalmát használja, amikor a többség és a kisebbség kölcsönös igazodásáról szól. Romániai magyar vonatkozásban ez elvi szinten létezik, de a polgár napi tapasztalata mindenképpen más. Lojalitásról más viszonylatban lehet szólni: éspedig a kisebbségi sajtó és a kisebbségi politi-

kai elit között. Mivel a romániai magyar közösséget illető minden – a román költségvetésből származó, illetve a magyar állam részéről a szomszédos államokban élő magyaroknak szánt – támogatás fölött a romániai magyar politikai szervezet, az RMDSZ gyakorolja az ellenőrzést, igenis képes bizonyos mértékben ellenőrizni a sajtót a médiának jutó források felügyeletével.

Azt a gyenge társadalmi kritikát, amelyet a kisebbségi helyzet sajátos erdélyi viszonyok között társadalmi ellenőrzés címszó alatt lehetővé tenne, a legtöbb esetben felülírja a támogatáspolitikai politikai kontrollja.⁵³

Összefoglalás

A társadalmi prioritások létét és politikai képviselét illetően van olyan politológusi álláspont, amely megkérdőjelezi a közösségi célok kijelölésének a szükségességét. Tehát az a kérdés fogalmazódik meg, hogy egy politikai szervezet (párt) esetében elvárható-e, hogy külön célokat fogalmazzon meg közössége és ekként önmaga számára. Esetünkben elvárható-e, hogy a magyar egyetem létrehozását a politikai képviselőlet külön célként kezelje?

Egy többségi párt programot készít és ezzel keresi meg potenciális támogatóit. A párt programja nem a közösség jövőjét illetően fogalmaz meg célokat, hanem bizonyos helyzetek kezelésére, ellentmondások feloldására és természetesen a megoldáskeresés elvi kereteire vonatkozik. A kisebbség politikai képviselője viszont elsődlegesen nem egy adott helyzetet adminisztrál, hanem

jövőképet kínál, az esélyét annak, hogy maga a kisebbség megmaradjon. Ugyanis a kisebbség fogy. Fogy számbelileg, amennyiben valamilyen intézményes gátat nem sikerül megépíteni. Erre a gátra vonatkozik a kisebbségi politikai céltételezés. Ilyen gát az egyetem.

Elemzésünk végkövetkeztetése, hogy az elsődleges felelősség az egyetem-ügy kudarcát illetően a politikai képviseleté. Minden egyetem(vissza)alapítás elsősorban politikai kérdés, ezután következik a szakmaiság. Az egyetem nemléte a megfelelő politikai akarat hiányát mutatja. Miért nem sikerült ezt kialakítani – erre elsősorban magának a politikai képviseletnek kell keresnie a választ. Az egyetemi közösség megosztottsága az egyetem kialakításának-visszaállításának módját illetően nem menti fel a politikai elitet az egyik legfontosabb közösségi projekt kudarcos képviseletének ügyében.

Az állami magyar egyetem visszaállítását képviselő civil szervezet, a Bolyai Társaság képtelen volt a szakmai diskurzus olyan mederbe terelésére és tartására, amellyel a politika felé egyértelmű üzenetet lehetett volna közvetíteni. Ez is olyan kérdés, amelynek aktualitása nem múlt el.

A romániai magyar média egyetem-ügyben nem úgy működik, ahogyan általában a kisebbségi léthelyzethez viszonyul, ez esetben a magyar közösség csoportérdekeinek védelme kevésbé fontosnak tűnik bizonyos napi, eseti kényszereknél. Azt is látni kell, hogy hosszú távon, évtizedes időtartamú sikertelen folyamat esetében a sajtó kép-

telen újat „mondani”, nem keresi az újratematizálás lehetőségeit, hanem ejti az ügyet.

JEGYZETEK

¹ 1989 decemberében négy politikai dokumentum – *Htvó Szó* (Kolozsvár, december 23.), a *Bukaresti Magyar Diákszövetség Kiáltványa* (Temesvár, december 24.), az *NMF Közleménye* (Bukarest, december 24.) és az *RMDSZ Ideiglenes Intézőbizottsága Kiáltványa* (Bukarest, december 25.) – mutatja: a romániai magyarság sorsának irányítását önnön kezébe kívánja venni. A *Htvó Szót* aláíró 15 értelmiségi, a temesvári kiáltványt útjára bocsátó Bánsági Magyar Demokrata Szövetség ideiglenes vezetősége egyaránt kinyilvánítja a kulturális autonómia iránti igényt, a kolozsvári dokumentum külön elvárásként nevesíti a Bolyai Egyetemet. Az RMDSZ Domokos Géza által aláírt kiáltványa is szükségesnek tartja az anyanyelvi oktatási hálózat kiépítését óvodától az egyetemig. A NMF közleménye tízpontos programot fogalmaz meg, a hetedik pont a kisebbségi közösségek jogainak tiszteletben tartását, a román többséggel jogegyenlőséget ígér. Az RMDSZ 1990. január 13-ai *Szándéknyilatkozata* az oktatás kérdéseivel foglalkozó IV. fejezetben külön célként tételezi a Bolyai Egyetem visszaállítását, illetve az anyanyelvű felsőoktatást a tudományok és a művészetek minden területén.

² 1989 decemberében az erdélyi-romániai magyarság nem rendelkezett saját politikuskárdával. Ritka kivételektől eltekintve – Domokos Géza, Király Károly – (humán)

értelmiségiek álltak a közösségi önszerveződési folyamatok élére.

³ A temesvári (akkori román) napilap, a korábbi pártlap utódjaként, nem állt egyértelműen a rendszerváltó erők oldalán – a szerkesztők korábbi politikai kötöttségeinek/elkötelezettségeinek következtében. A zavaros helyzetben a kivárás, az átmentés mellett döntöttek, így az új „független” román nyelvű lap (*Luptătorul bănăţean*) egyértelműen az egyik volt helyi pártvezető (Radu Bălan, akit 1991-ben elítéltek a forradalom vérbefojtásában játszott szerepéért) mellé állt, vele és benne látta a társadalmi megújulás lehetőségét, vagyis a régi pártvezérek közül támogatták a kevésbé kompromittáltakat. Emiatt január elején a szerkesztőséget több százan megrohamozták és elfoglalták, egy új lapot (*Timișoara*) indítottak be az alig kéthetes kiadvány helyett. A szerkesztőség természetesen visszakövetelte – éppen a decemberi események révén – és az ajándékba kapott szabadság jegyében visszakarta a lapot, így a *Timișoara* külön lappá vált. A *Luptătorul* helyett a szerkesztőség elindította a *Renașterea bănăţeană* című újságot, amely máig megjelenik, erős baloldali kötődésű orgánumnaként. 1989 végén a kommunista párt összeomlásával a (politikai) napilapok az egyes szerkesztőségek tulajdonává lettek, minden jogi aktus nélkül, amit utólag szentesített egy központi rendelet, tehát a szerkesztői garnitúrák által kialakított helyzetet egyszerűen tudomásul vette az új politikai vezetés.

⁴ A korhangulatot jól érzékelteti az ún. KMDSZ-könyvtár története: a kolozsvári magyar diákszövetség a '90-es évek ele-

jén nagyobb könyvszállítmányt kapott Magyarországról, amely akkori vélemények szerint megalapozhatta volna a majdani egyetem könyvtárát. Ennek okán gondosan elraktározták, úgymond addig, amíg létrejön az egyetem.

⁵ Zbigniew BRZEZINSKI, *The Grand Failure*, Scribners, 1989.

⁶ Brzezinskit idézi Gabriela COLTESCU, PATÓ Attila, Adrian ATANASESCU, Lucian VESALON, *Szótár plurális társadalmaknak*. <http://tarstudszotar.adatbank.transindex.ro/?szo=70>, (2008. március 17.)

⁷ Nem kívánom a romániai magyar társadalom fogalmát használni – bár egyértelműnek tűnik, sok szempontból vitatható mivoltát többen elemezték. Lásd: *Változásban? Elemzések a romániai magyar társadalomról*, Csíkszereda, Pro-Print Kiadó, 1995 (KAM – Helyzet Könyvek).

⁸ SZELENYI Iván szerkesztői előszava a *Szociológiai Szemle* 1992/1-es számához, amelyben a posztkommunista átmenet kérdéskörének szentelt szociológiai kongresszus előadásából nyújtanak válogatást.

⁹ KOLOSI Tamás, SZELENYI Iván, SZELENYI Szonja, Bruce WESTERN, *Politikai mezők a posztkommunista átmenet korszakában*, Szociológiai Szemle, 1991/5–34.

¹⁰ Leírását lásd: KINCSES Előd, *Marosvásárhely fekete márciusa*, Bp., Püski, 1990.

¹¹ Lásd: *Változásban?* i. m., 27.

¹² Lásd: *Az RMDSZ Szándéknyilatkozata*, Marosvásárhely, 1990. január 13. Megjelent: *Romániai Magyar Szó*, 1990. január 18.

¹³ Lásd a 2007-es kongresszuson elfogadott Alapszabályzat vonatkozó passzusát: „A Szövetség társult szervezetei szociális,

tudományos, művészeti, művelődési, szakmai jellegű országos csoportosulások, valamint réteg-szervezetek, amelyek a Szövetséggel való együttműködési szándékukat írásban nyújtják be a Szövetségi Szabályzat-Felügyelő Bizottsághoz.” <http://www.rmksz.ro/script/mainframe.php?lang=hu>, (2008. március 18.)

- ¹⁴ Az általános elméleti irodalomból utalunk többek között ARATÓ András, SZABÓ Máté, CSEFKÓ Ferenc, LASKAI Zoltán, GLÓZER Rita munkáira.
- ¹⁵ Lásd: SZABÓ Máté, *A civil társadalom az állam ellen?*, www.regiofolyoirat.hu/newspaper/1998/3/08_konferencia_Szabo_Mate.doc, 2008. március 18.
- ¹⁶ Lásd: D. LŐRINCZ József írását a csíkszeredai KAM által kiadott lap, az *Átmenetek* 1990/1-es számában.
- ¹⁷ Az igazságtévő – románul: justițiar – a rosszul működő intézmények miatt saját maga érvényesíti a számára nyilvánvaló igazságot. A pártok közül a Nagy-Románia Párt ennek a vonalnak a hangsúlyos képviselője, és volt idő (2000), amikor az erre építő programmal komoly támogatottságot (25%-os parlamenti jelenlétet) szerzett.
- ¹⁸ 2007 decemberében a Kisebbségvédelmi Keretegyezmény romániai alkalmazásáról szerveztek az Európa Tanács képviselői jelenlétében országos konferenciát. Ezen a fórumon a kisebbségi (nem magyar) képviselők frakciójának az elnöke kijelentette: a civilek összevissza beszélnek aszerint, hogy kitől milyen támogatást kapnak.
- ¹⁹ A civil szervezetek körében a kultúrára-oktatásra szakosodottak az első- és másodrendű feladatmeghatározások alapján elérik a 70%-ot, miközben jelentős területek maradnak civil képviselő nélkül.
- ²⁰ SIPOS Zoltán, *A Bolyai Egyetem-saga*, lásd: <http://www.talaljuk-ki.hu/index.php/article/articleview/549/1/7/>, (2008. március 25.)
- ²¹ Lásd: BODÓ Barna, KOVÁCS Lehel, *A Bolyai Kezdeményező Bizottság kronológiája = Romániai Magyar Évkönyv 2006*, szerk. BODÓ Barna, Temesvár, Szórvány Alapítvány – Marineasa Kiadó, 495–495.
- ²² 2006 elején tette közzé a BKB a Bolyai Egyetem visszaállítását szorgalmazó nemzetközi felhívás szövegét, amelyet 81 nemzetközi hírű tudós és művész (köztük 12 Nobel-, Fields- és Wolf-díjas) írt alá.
- ²³ 2006 októberében, aznap amikor a BBTE vezetősége az Európa Parlamentben rendezett kiállításon kívánta a világ elé tárni a kolozsvári multikulturálisnak mondott egyetem jelentős eredményeit, s ahol többek között azt is állították, hogy léteznek többnyelvű feliratok a BBTE-n, Hantz Péter néhány többnyelvű táblát helyezett ki az egyetem 3 épületében. Ezeket azonnal eltávolították, Hantz Pétert és az őt csak háttérből segítő, tehát a táblakitételben részt nem vevő Kovács Lehel azonnal kidobták az egyetemről. A procedurálisan jogsértő döntést visszavonták és pár nap múltán a vonatkozó szabályok betartásával távolították el őket az egyetemről.
- ²⁴ Lásd: MANDEL Kinga, *A román felsőoktatás az 1994-es parlamenti viták tükrében*, www.mtaki.hu/docs/all_in_one/051019_tezisek.pdf, (2008. március 19.)

- ²⁵ SZÉKELY Győző, *Közoktatási reform Romániában*, <http://www.lhrf.org/korunk/9809/9k03.htm>, (2008. március 19.)
- ²⁶ Figyelmet érdemel, hogy a Horn Gyula vezette magyar kormány a román oktatási törvény kapcsán hallgatott, és volt közéleti személy (Molnos Lajos), aki ezt nyilvánosan tette szóvá.
- ²⁷ Markó Béla a 2002. február 2-i SZKT-ülésen kijelentette: az RMDSZ 1996-ig deklaratív politikát folytatott, majd 1996-tól eszközöket keresett az addig meghirdetett célokhoz. Ami ebben sántít: összemossa a szervezeten belüli és a külső építkezést, pl. az autonómia kivívása egy sor belső lépés megtételét feltételezi, a markói kijelentés ezeket a háttérbe utalja.
- ²⁸ A pártok sikerességét közpolitikai eredményekkel és hivatalsszerzéssel szokták jellemezni. Az anyanyelvű oktatás biztosítása ekként közpolitikai eredménynek számít, miközben a nemzeti/kisebbségi célok másik kiemelt fontosságú eleme, az autonómia ennél több: a közpolitikai tevékenységre közvetlenül kiható új keret. Ezért közpolitikai szempontból a két nemzeti cél külön kezelendő, s ennek tudatában sorolom az anyanyelvű oktatás ügyét jelen elemzés keretei között az elsődlegesen nemzeti kérdések közé.
- ²⁹ Az anyagi források kérdése a '90-es évek Romániájában azért érdemel külön figyelmet, mert az átmenet első éveiben a források elosztása a politikai központ vidékieket/helyieket kliensként kezelő gyakorlatának volt a függvénye. A helyi politika magyar szereplői folyamatosan megtapasztalták, mit jelent ellenzékiné lenni – ezért a kormányzati szerepvál-
- lást illetően erős helyi nyomás nehezedett az RMDSZ vezetésére.
- ³⁰ Idézi JESZENSZKY Géza, *Magyarország és a kétoldali szerződés*, Magyar Kisebbség, 1996/4.
- ³¹ Lásd: *Szabadság*, 1997. március 11.
- ³² Az egyetemi tanárok válasza két hét múlva született meg. A BBTE 187 román tantestületi tagja kemény hangú állásfoglalásban hozza nyilvánosságra, hogy a kérdés eldöntésére az egyetem mint autonóm szerv a legjogosabb fórum. Az egyetem dolgozói elleneznek bármely, „a Babeş-Bolyai Egyetemen folyó oktatás etnikai alapú elkülönítését célzó bármely szándékot és csatlakoznak Simion Simon és Mircea Muthu prorektorok merész és hazafias álláspontjához, valamint Andrei Marga rektor nyilatkozataihoz, akik racionális érvekkel bizonyították a magyar nyelvű oktatás jelenlegi formájában történő szükségességét ezen az egyetemen.” In: *Szabadság*, 1997. március 15.
- ³³ A kormányon belüli feszültségek oda vezettek, hogy a Demokrata Párt kivált a koalícióból, majd 1998 tavaszán bizalmatlansági indítványt készített elő Victor Ciorbea kormánya ellen. A miniszterelnök lemondott, és 1998. április 17-től az új kormányfő Radu Vasile lett.
- ³⁴ A koalícióban maradásról szóló SZKT-szavazás szabályszerűsége körül komoly viták voltak, két SZKT-vezető (Bodó Barna SZKT-alelnök és Somai József titkár) tiltakozásul lemondtak.
- ³⁵ Az egyetemalapítást ellenző román politikai erőkre utalva jelentette ki Leni Fischer, az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének elnöknője: „Ha a románok nem akarnak magyar egyetemet,

senki sem kötelezheti őket.” Még a magyar külügy sem állt egyértelműen az egyetem ügye mellé.

³⁶ A parlamenti pártok és képviselőházi jelenlétük aránya: a Szociális Demokrácia Pártja (később Szociáldemokrata Párt – PSD) 44,9%, a Nagy-Románia Párt (PRM) 24,3%, Demokrata Párt (PD) 8,99%, a Nemzeti Liberális Párt (PNL) 8,7% és az RMDSZ 7,83%.

³⁷ Az országos szintű megállapodást helyi protokollumok egészítették ki, ami az RMDSZ-apparátusban az ellenkezést enyhítette, a rendszert „háziasította”.

³⁸ A BBTE-n működő magyar tagozatok vezetői és a magyar rektorhelyettesek 2003 januárjában *Memóriumot* intéztek a kormányhoz, amelyben kérték két magyar kar létrehozatalát az egyetem keretén belül. Erre azt követően került sor, hogy az egyetem román többségű vezetése rendre visszautasította a magyar oktatás szervezeti keretének a döntéshozatalt számukra biztosító módon történő kialakítását.

³⁹ A MOGYE nem választotta külön a román és magyar tagozatok keretszámait, a felvételi rendszer pedig úgy működött, hogy a román tagozatra mindig jóval többen jutottak be.

⁴⁰ Természetesen, egyik fél sem igyekezett feloldani a dilemmát, amellyel jól és sokáig el lehetett – a felelős magatartás mímelésével – játszodozni.

⁴¹ Utalni kell arra, hogy a BBTE oktatói körében létezett egy hangos, komoly tekintéllyel rendelkező csoport, amely Cs. Gyimesi Éva vezetésével a '90-es évek elejétől kezdve többször tematizálta az egyetem kérdését, és a szakmaiságra való

hivatkozással utasította vissza az egyes kezdeményezéseket. E szakmai címkét kapott vitasorozat anyagát még nem dolgozták fel, pedig külön jelentőséget kapott azáltal, hogy a szakmaiság szószólói érveikkel akarva-akaratlanul a magyar egyetem ellen fellépő román oldalt segítették.

⁴² Ennek a véleménynek a szószólói gyakorlati érvként azt hozták fel, hogy a '90-es évek elején, amikor egyszerre megkétszereződött az állami egyetemek száma Romániában és szinte ugyanennyi magánegyetem is beindult, a szakmaiság kérdésével senki nem foglalkozott.

⁴³ Lásd: SALAT Levente és LÓRINCZ D. József felhívását (2003. november 3.), amelyben a BBTE magyar oktatóit arra kérik, hogy segítsék „nem egy konkrét javaslat kidolgozását, hanem egy átfogóbb és árnyaltabb kép kialakítását, az addigi tapasztalatok kritikai számbavétele és az alternatívák belátható következményeinek a felleltározása révén.”

⁴⁴ BORBÉLY Tamás, *Margákék győztek a BBTE vezetőségi választásán*, Szabadság, 2004. március 2.

⁴⁵ Internetes kereséssel nem sikerült találni egyetlen 2008-as komolyabb, elemző írást sem. (2008. április 30.)

⁴⁶ Ha a BBTE bármelyik karán többnyelvű táblát létező jogszabályokra és az egyetemi vezetés ígéreteire való hivatkozással oktató tesz ki, az akkora vétség, hogy az oktatót (miként Hantz Pétert és a neki háttérből segítő társát, Kovács Lehelt) kirúgják az egyetemről. Ha az egyetem vezetése teszi ugyanazt: akkor pozitív lépés. Hantz és Kovács a BBTE elleni pe-

rüket az elbocsátást illetően elveszítették – újabb jele annak, hogy a táblák kihe-lyezésének története komoly jogértelmezési kérdéseket is felvet.

⁴⁷ A strukturális asszimiláció-értelmezésben azt jelenti, hogy vannak olyan helyek és helyzetek – például a szórvány –, ahol nem biztosítható a kisebbségi identitás megtermelésének intézményi feltételrendszere, aminek következtében az egyén dönteni kényszerül: ha szülei identitását kívánja megtartani, akkor a többségiekhez viszonyítva többet kell vállalnia: máshova jár iskolába, olyan élethelyze-teket preferál, amelyek segítik a nyelvi-kulturális értékeinek őrzésében stb.

⁴⁸ PAPP Z. Attila, *A romániai magyar sajtónyl-vánosság a kilencvenes években*, Korunk, 2006/4.

⁴⁹ MAGYARI Tivadar, *A romániai magyar mé- dia*, Médiakutató, 2000/ősz.

⁵⁰ „Kihívó” témát jelentenek 2008-ban a magyar és német nyelvű felsőoktatás fi- nanszírozásának megemelt szorzószá- mai, miszerint egy magyar diákért a ro- mán diákért járó állami támogatás két- szeresét, egy német diákért a két és fél- szeresét kapja meg az egyetem. Ezek a

pénzek elfolynak a BBTE pénzügyi csa- tornáin, a magyar oktatók szerint az emelt szorzók léte munkájukban nem észlelhető. Az adatokat az egyetem nem teszi közzé, miközben a közintézmények költségvetésének nyilvánosnak kell len- nie – a sajtó pedig hallgat.

⁵¹ A román média tele van szenzációs le- leplezésekkel, különböző szintű vezetők szabályellenes, avagy törvénybe ütköző cselekedeteinek a feltárásával. A magyar médiában akkor válik témává egy ma- gyar politikus vagy közéleti vezető, ha a román média már behatóan foglalkozott vele, ha ügye túlnőtt a kisebbségi kerete- ken.

⁵² Vö. *Ethnic Minority Media*, ed. St. H. RIGGINS, Sage Publications, 1992. (Idézi: PAPP Z., *i. m.*)

⁵³ Csehországban kisebbségi kormánytisz- viselők osztják el a kisebbségi médianak jutó támogatást – ami szintén nem ne- vezhető jó megoldásnak. (Lásd: ÁGOS- TON Vilmos, *Médiapolitika vagy politikai média*, Bp., EÖKIK, 2007.) Minden tá- mogatás elosztását a célcsoport részéről delegált, a nyilvánosság eszközeivel el- lenőrzött testületre kellene bízni.

Mester és Tanítvány

MAGYAR ISKOLÁK A HATÁRON TÚL

Mit jelent, mit jelenthet a XXI. században a nemzeti hovatartozás? És mi lehet a sorsa egy nem túl nagy lélekszámú nemzetnek? Van-e, lehet-e értéke a magyarságunknak? Amelyet az évszázadok során a gondviselés jóvoltából, szinte csodával határos módon tudtak őrizni és gyarapítani ősünk. A határon túli magyar oktatásról szóló írásokban remélhetőleg választ találunk kérdéseinkre.

Nem a nemzeti sérelmek felhánytorogatása a célunk. Hanem annak megmutatása, hogy a határainkon túl – minden nehézség ellenére – pezsgő magyar élet zajlik. Hogy szomszédos országok állampolgáraiként honfitársaink komoly áldozatokat hoznak nemzetünkért, és nem hagyják feláldozni magyarságukat a multikulturalitás (vagy szomszéd népek nemzeti sovinizmusának) oltárán. S a lángot, mint évszázadok óta mindig, most is az iskolák viszik.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Bölcsészettudományi Kar
Piliscsaba

Ára: 1000 Ft

